

ISSN: 2146-1961

Kaplan Alptekin, T. (2022). Yaz Masalları'nın Derin Ekoloji Bağlamında Değerlendirilmesi, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 13(49), 984-1000.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.3161>

Makale Türü (ArticleType): Araştırma Makalesi

YAZ MASALLARI'NIN DERİN EKOLOJİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Tuba KAPLAN ALPTEKİN

Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis, Türkiye, tuba.kaplan@kilis.edu.tr

ORCID:0000-0002-7813-0679

Gönderim tarihi: 23.04.2022

Kabul tarihi: 19.07.2022

Yayım tarihi: 01.09.2022

Öz

Günümüz dünyasında büyük çoğunluğu şehirlerde yaşayan çocuklar tarafından doğa yeterince tanınmamaktadır. Doğayı yakından gözlemlene şansı yakalayamayan çocuklara doğayı tanıtmaya görevini üstlenen unsurlardan biri de kitaplardır. Çocuk kitapları bu süreçte ilk tanışmanın gerçekleştiği vasıtalarındandır. Çocukları eğitime ve eğlenceli zaman geçirmelerini sağlama gibi birçok amacı olan çocuk kitaplarında işlenen doğa konusu, çocukta doğa bilincinin gelişmesine ve çocuğun çevresine karşı duyarlı olmasına katkı sağlar. Kitapta yaşanan bir doğa sorunu, çocuğun problem çözme becerisini geliştirmekle birlikte doğaya karşı sevgi duymasına ve doğa bilinci kazanmasına yardım ederken olası bir durumla karşılaştığında ne yapması gerektiğinin farkında olmasını da sağlar. Alanyazın taraması sonucunda, gerek farklı eğitim kademelerinde, gerek çocuk kitaplarında, gerekse farklı disiplinlerde doğa konusunun ve çevre bilincinin yoğun bir şekilde işlendiği görülmektedir. Bu çalışmada Estonya'dan Japonya'ya; Finlandiya'dan Türkiye'ye, dünyanın dört bir yanından Tarık Demirkan tarafından çevrilerek bir araya getirilen Yaz Masalları'nın derin ekoloji yaklaşımına uygun olup olmadığını belirlemek amaçlanmıştır. Doküman incelemesi yönteminin benimsendiği çalışmada Yaz Masalları'ndan elde edilen veriler betimsel analizle değerlendirilmiştir. Bulgular, hayvanlar (bıldırcın-keklik, inek, kuş), bitki (çiçek, sebze, ağaç), su, gökyüzü (güneş, yıldız, bulut), hava (yağmur, rüzgâr) ve diğerleri (mevsim, gece-gündüz) olmak üzere altı kategoride toplanmıştır. Sonuç olarak; çalışmada incelenen Yaz Masalları'nın çocuklar için uygun bir şekilde tasarlandığı ve içerik bakımından derin ekoloji yaklaşımına uygun olduğu tespit edilmiştir. Masallarda çocuğun doğaya karşı bilinçli olmasını sağlayacak ve farkındalık oluşturacak mesajların olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bakımdan kitabın çocuklar tarafından okunması faydalı olacaktır. Tarık Demirkan'ın derleyip çevirdiği, Feridun Oral'ın resimlediği dizinin diğer kitapları da Kış Masalları, Bahar Masalları ve Güz Masalları kitapları da derin ekoloji bağlamında değerlendirilmesi önerilmiştir.

Anahtar kelimeler: Yaz Masalları, doğa, doğanın işlenişi, çocuk, çocuk kitapları.

EVALUATION OF SUMMER TALES IN THE CONTEXT OF DEEP ECOLOGY

ABSTRACT

In today's world, nature is not sufficiently recognized by children, most of whom live in cities. One of the elements that undertake the task of introducing nature to children who do not have the chance to observe nature closely is books. Children's books are among the means by which the first acquaintance takes place in this process. The subject of nature, which is covered in children's books, which has many purposes such as educating children and providing them with a fun time, contributes to the development of nature consciousness and being sensitive to the environment. A nature problem in the book helps the child to develop problem-solving skills, to love nature and to gain awareness of nature, while also making him aware of what to do when faced with a possible situation. As a result of the literature review, it is seen that the subject of nature and environmental awareness are intensively discussed in different education levels, in children's books and in different disciplines. In this study, from Estonia to Japan; It is aimed to determine whether Summer Tales, translated and brought together by Tarik Demirkan from Finland to Turkey from all over the world, are suitable for the deep ecology approach. In the study, in which the document analysis method was adopted, the data obtained from Summer Tales were evaluated with descriptive analysis. The findings are composed of animals (quail-partridge, cow, bird), plant (flower, vegetable, tree), water, sky (sun, star, cloud), air (rain, wind) and others (season, day and night). collected in six categories. As a result; It has been determined that the Summer Tales examined in the study are designed appropriately for children and are suitable for the deep ecology approach in terms of content. It has been concluded that there are messages in the fairy tales that will enable the child to be conscious of nature and create awareness. In this respect, it would be beneficial for children to read the book. Other books in the series, compiled and translated by Tarik Demirkan and illustrated by Feridun Oral, are also recommended to be evaluated in the context of deep ecology.

Keywords: Summer Tales, nature, treatment of nature, child, children's book.

GİRİŞ

Çocukları eğitime ve eğlenceli zaman geçirmelerini sağlama gibi birçok amacı olan çocuk kitaplarında işlenen doğa konusu, doğa bilincinin gelişmesine ve çevresine karşı duyarlı olmasına katkı sağlar. Yağmur ve Aytan'a göre (2019), doğa konusu, yetişkin edebiyatının yanı sıra çocuk edebiyatında da yer verilen konulardandır. Çocuk edebiyatı ürünlerinde insan-doğa etkileşimi sık işlenmektedir ve daha çok doğa, ders verme görevi üstlenmektedir. Ceylan (2019), ise konuya farklı bir yönden dikkat çekerek doğayla temas hâlinde olan çocuklarda doğa zekâsının gelişiğine değinmiş ve doğada yaşayan tüm unsurlara karşı ilgi duyma ve duyarlı olmayı sağladığına vurgu yapmıştır. Doğa bilinci kazanan çocuk, kendisini doğanın bir parçası olarak görerek onu koruma konusunda özen gösterir. Köşger'e göre (2019), erken yaşlarda doğa ile etkileşim, çocuğun sağlıklı gelişimini sağlamakla birlikte doğaya ilişkin farkındalık, bağlılık ve sorumluluğun gelişmesine de katkı sağlar. Kahyaoğlu ve Yetişir (2015), doğadan her geçen gün uzaklaşan ve kopan çocukların doğayı anlama ve koruma bilincini zihinlerinde canlandırmalarının oldukça zor olduğunu açıkça belirtir ve eğitim ortamlarının modern teknolojiye uyum sağlarken doğa ile yeterince bütünleşmemesinin çocuklarda doğa kavramı ve doğa sorunlarının farkına varmasını zorlaştırdığını vurgular.

Doğa merkezli çevre anlayışının temel yaklaşımlarından Derin Ekoloji, "Günümüzde yaşanan çevresel krizin mesuliyetini insanın doğaya karşı yaklaşımındaki bilinçsel hataya yükleyerek, bu alandaki toptan bir değişimi savunmakta; dolayısıyla, oldukça radikal sayılabilecek bir bakış açısını ortaya koymaktadır" (İmga, 2006, s. 85). Yıldırım (2017), derin ekolojinin doğadaki türler arasında eşitliği benimsediği fikrinden yola çıkarak insanın doğadaki isteklerinin öncelikli olmadığına ve insanın da diğer canlılar gibi sistemin bir parçası olarak hareket etmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Ayrıca insanın doğayı bitmek bilmez bir kaynak olarak görme ve doğanın ona hizmet etmesi için yaratıldığı fikrinden vazgeçmesi gerekmektedir. Yani "derin ekoloji" yaklaşımı çevreye sadece insana fayda sağlayan bir araç gözüyle bakmaz, aksine insana yarar sağlasın ya da sağlamasın, her varlığın kendi içinde eşsiz ve değerli olduğuna, tüm ekolojik sistemin birbirini tamamlayan ayrılmaz bir bütün olduğuna vurgu yapar (Çobanoğlu, 2021).

Başoğlu da (2021), derin ekoloji yaklaşımını destekleyerek doğada bir döngü olduğuna ve doğadaki her canlının o sistem içinde anlamlı olduğuna dikkat çekmiş, insanın bu döngü içerisinde yer alan canlılardan birisi olduğunu belirterek ve bu düzene uyum sağlayarak yaşaması gerektiğine değinmiştir. Bunu başarabilmesi için de küçük yaşlardan itibaren doğa sevgisinin aşılması gerekmektedir, küçük yaşında doğayla tanışan çocuk ve doğa arasında bir bağ oluşur. Doğayla kurulan bağ, çocukların içinde yaşadıkları dünyayı anlamalarını ve kendilerini dünyanın bir parçası olarak görmelerini sağlar (Anonymous 2011'den akt. Eminel Kutay, 2019).

Doğaya ilişkin çocuğun geliştirdiği bakış açısında sözlü iletilerin yanı sıra yazılı kaynakların da rolü büyüktür. Nitelikli edebî eserler, erken yaşlardan itibaren çocuğu; olumlu kazanımlara ulaştıran, estetik bir bakış açısına sahip olmalarına, güçlü bir karakter kazanmalarına ve çok boyutlu olarak gelişimlerine katkı sağlar (Otmarm ve Erdem, 2019). Sever, çocukların rol model aldıkları kahramanları "Kahramanlar aracılığıyla, insanlar başlarından geçebilecek olayları tanır. Sorunlar karşısında takınacağı tavır ya da davranışlara ilişkin ipuçları edinir. İnsan ve toplum yaşamını kural ve değerleri tanıma ve anlama bilinci oluşturur. İnsan yaşamını anlamlı kılan erdemleri

sezmeye başlar” (2010: 76) şeklinde açıklayarak çocuk kitaplarındaki kahramanların çocuk üzerindeki rolüne dikkat çekmiştir.

Kuzu’ya göre (2008), çevre bilinci disiplinler arası bir öğrenme yaklaşımıdır ve sadece belli derslerde değil, dersin amacına uyarlanarak çoğu derste çevre eğitime yönelik etkinlikler yapılabilir. Örneğin yazınsal metinlerden olan masallardan yararlanılabilir. Çünkü masal çocuğun okuma yazmayı öğrenmeden tanıştığı ilk yazınsal eserdir. Çiftçi ve Kaya’ya göre (2020, s. 803) masal, “İnsanın hayatı boyunca yaşama bağlanmasını sağlayan, ona umut veren ve onu ayakta tutan en önemli özellik hayal kurmasıdır. Masalların en önemli özelliklerinden biri de çocukların hayal dünyasını geliştirmesidir. Hayal kuran birey, yaşama dört elle sarılır. Hayal dünyası gelişen çocuğun ufku ve bakış açısı da genişler, sorunların üzerine giden, sorunlara çözüm yolu arayan üretken bir birey olur.” Bakırcı (2015) masal için hayal mahsulü denilmesine rağmen masalı dinleyenlerin mutlaka kendinden bir şeyler bulacağına değinmiş ve dinleyenlerin hayal gücünü geliştireceğine dikkat çekmiştir. Nitekim Şahin de (2011), masalların çocukların ruh dünyalarını geliştirdiğini ve gerçek hayatta karşılaşılabilecekleri sorunlarla baş edebilmelerinin yollarını öğrettiğini söylemektedir. Şirin de (2000), diğer araştırmacılarla paralel şeylere değinerek masalı, çocukla ebeveynleri arasında duygusal bir bağ oluşturmalarını sağlayan bir araç olarak değerlendirmektedir. Boratav ise (1958), masalı çocukların hayatı anlama ve algılamalarına katkı sağlayan önemli bir unsur olarak değerlendirmiş ve önemli bir eğitim öğretim aracı olduğuna dikkat çekmiştir.

Dilidüzgün (2003), yazınsal bir tür olarak değerlendirilen masal türünün özellikle çocuklar için üretilmemesine rağmen, günümüzde masalların çocuk yazını kapsamında değerlendirildiğini belirtir. Ardından çocukluğunda masal okumamış ya da dinlememiş bir yetişkine rastlamanın imkânsız olduğunu belirterek yayınevlerinin yaptığı baskı sayılarından yola çıkarak masalın günümüzde büyük bir ilgiyle okunduğu yorumunu yapar. Bakırcı da (2019), masalın halk anlatıları içerisinde en sevilen türlerin başında geldiğini belirtir.

Kayman ve Esendemir, masallardaki kahramanların çocukları etkilediğini şöyle ifade eder: “Masallarla büyüyen çocuk, masal kahramanları sayesinde; iyiyi, kötüyü, yalancıyı, dürüstü, korkağı, cesuru, haini, yardımseveri öğrenir. Bu kişilik özellikleri üzerinden iyi duygulara sahip olan insanların mutlu ve başarılı olacağı, masal türüyle sezdirilir. Böylece çocuk, mutluluğa ve başarıya giden yolun iyilik yapmaktan, yardımsever olmaktan, dayanışmadan, erdemli davranışlar sergilemekten geçtiğini öğrenir.” (2018, s. 79). Dağı ve arkadaşlarına göre ise (2018), çocuklar tarafından sevilen, çocuğun merak ve keşfetme güdüsünü harekete geçiren masallar; çocukta empati kurmayı, yaşadığı dünyayı tanımayı ve anlamayı, ele aldığı konularla çocuklara temel değerlerin aşılmasında önemli bir araçtır. Yani masalın temel görevinin çocukları eğitmek ve bunu yaparken de çocuğa aktarılmak istenen değerleri doğrudan vermek yerine sezdirerek kazandırmak olduğu yorumu yapılabilir.

Masallar çocuğun kişisel gelişimine katkı sağlar. “Masallar aracılığıyla öğrencinin hayal dünyası gelişirken arka planda ise; öğrencinin gerçekle kurgu arasındaki farkı öğrenmesi sağlanmaktadır. Bu nedenle özellikle ortaokul Türkçe ders kitaplarında masallara yer verilmelidir. Tarih boyunca kültürel aktarımın sağlanmasında rol oynayan masallar, çocuklarda ortak kültür bilincinin geliştirilmesi açısından da oldukça etkilidir. Masallar sayesinde çocuklar eğlenirken öğrenir ve ait olduğu toplumun değerlerini alarak toplumsallaşma yolunda ilerler, böylelikle

toplumların oluşmasında temel etken olan ortak kültür bilinci masallar sayesinde çocuklarda gelişmeye başlar” (Gedik, 2020: 358). Masalın çocuk üzerindeki etkisinin büyük olduğuna değinen araştırmacıya ek olarak çocuğa iletilmek istenen mesajların masal yoluyla verilmesinin oldukça etkili olacağı söylenebilir.

Alanyazın incelendiğinde, doğa ve çevre bilincine yönelik pek çalışma yapıldığı tespit edilmiştir (Yağmur ve Aytan, 2019; Can Yaşar, 2012; Kuzu, 2008; Köşker, 2019; Bozkurt, 2021; Güzelyurt ve Özkan, 2019; Aslan, 2015; Kahyaoğlu ve Yetişir, 2015; Ateş, 2012; Yazıcı Okuyan ve Gedikoğlu, 2012; Canbay ve Çetinkaya Edizer, 2012; Ceylan, 2019; Başoğlu, 2021). Bu çalışmalar incelendiğinde, gerek farklı eğitim kademelerinde, gerek çocuk kitaplarında, gerekse farklı disiplinlerde doğa konusunun ve çevre bilincinin yoğun bir şekilde işlendiği görülmektedir. Bu çalışma, küçük yaşlardan itibaren çocukların hayatına giren masal türünde doğa unsurlarının ne şekilde işlendiğini ortaya koymayı amaçlamıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Nitel bir araştırma olan çalışmanın verileri doküman incelemesiyle elde edilmiştir. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar.” (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 189).

İncelenen Eserler

Masal, çocukların okuma yazmayı bilmeden tanıştığı bir türdür ve çocuklar üzerindeki etkisi büyüktür. Bu çalışmada Estonya’dan Japonya’ya; Finlandiya’dan Türkiye’ye, dünyanın dört bir yanından Tarık Demirkan tarafından çevrilerek bir araya getirilen 21 masal metninden oluşan Yaz Masalları incelenmiştir. Yaz Masalları’nın seçilmesindeki etken ise dünya masallarından örnekler sunması ve doğayla ilgili zengin içeriğe sahip olmasıdır.

Verilerin Analizi

Kitaptan elde edilen veriler betimsel analiz yapılarak değerlendirilmiştir. Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Kitap, araştırmacı tarafından farklı zamanlarda iki kez okunmuş ve kategoriler oluşturulurken Yağmur ve Aytan (2019) tarafından oluşturulan sınıflamalardan yararlanılmış, çalışmaya bazı başlıklar eklenmiştir. Eserden doğrudan aktarım cümlelerine yer verilmiştir.

BULGULAR

Doğa elamanları “hayvanlar, bitkiler, su, gökyüzü, hava ve diğerleri” şeklinde altı başlığa ayrılmış ve kitaptan alıntılarla desteklenmiştir.

Doğa Elemanlarına İlişkin Bulgular

1. Hayvanlar

Bıldırcın-Keklik

Yaz mevsiminin gelmesiyle birlikte doğada birtakım değişim ve dönüşüm görülür. Buna bağlı olarak insanoğlu yetiştirdiği mahsulleri hasat ederken hayvanlar âlemi için bazı tehlikeler ortaya çıkar. Özellikle ekinlerin biçilmesi sırasında burayı kendileri siper olarak kullanan kuş, sürüngen gibi bazı hayvanlar için bu durum tehlike arz etmektedir. “Buğday Taneciğinin Öyküsü” isimli masalda da bıldırcınların çiftçilerin kendi aralarındaki konuşmayı duyması ve ertesi gün hasadın başlanacağını öğrenmeleri ve göçe koyulmaları insanoğlunu bir tehlike unsuru olarak gördüklerini göstermektedir ve masalda öyle geçmektedir: “*Hasat zamanı gelince buğday tarlasında yaşayan bıldırcın ve keklik sürüleri de artık yol hazırlıklarına başlamışlar. Çünkü hayvanların hepsi iyi giden havalar nedeniyle buğdayların yeteri kadar olgunlaştığını ve ertesi gün hasat yapılacağını biliyormuş. Ekinler kesilmeden önce de buradan ayrılmak, kendilerine başka bir tarla bulmak istiyorlarmış*” (Demirkan, 2008, s. 9-10).

“*Burada doğup büyüyen bıldırcın yavruları ise hayatlarında değişiklik yapmak istiyorlarmış çünkü bu onlar için ilk taşınma olacakmış. Yavru bıldırcınlar böyle düşünürken anne ve baba bıldırcınlar yavrularını şahin, tilki ya da yaban kedisine karşı yeterince koruyamamaktan korkmaktadır.*” (Demirkan, 2008, s. 11). Hasadın yapılmasıyla birlikte bıldırcınlar için tehlike artmaktadır. Tabiata yeni alışmaya başlayan bıldırcın yavruları şahin, tilki, yaban kedisi gibi hayvanlar için kolay bir av durumundadır. İlgili masalda bıldırcın ve yavruları arasındaki ilişkide evlat sevgisinin salt bir sevgiden ibaret olmadığı mesajı verilmiş ve hayvanların da bir ailesinin olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu ifadeler çocuğun çevresindeki canlılara karşı daha duyarlı olmasını sağlayabilir.

“*O gece bütün kuşlar gergin bir bekleyiş içinde uyumuşlar ve güneşin doğuşuyla birlikte bıldırcın ve keklik aileleri yola çıktılar*” (Demirkan, 2008, s. 10). Tehlike karşısında tedirgin bekleyişleri ve sabah ortamın sakinleşmesiyle bıldırcınların yola çıkması hayvanlar âleminde de güvenlik hissini ön plana çıkarttığı göstermesi açısından önemlidir. Çocuk dünyası açısından değerlendirildiğinde tehlike anında aile büyüklerinin çocuklarının güvenliği için gerekli hassasiyeti gösterdikleri ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır.

İnek

İnsanlar Nasıl İnek Sahibi Oldu? isimli masalda tehlike unsuru olarak görülmektedir. “*İneklerini otlatmak için insanların olmadığı saatleri seçerlermiş. Çünkü o zamanlar insanların daha inekleri yokmuş ve Deniz Ana insanlara ineklerini göstermek istemiyormuş*” (Demirkan, 2008, s.23). Masalda insanoğlunun henüz tabiat üzerinde yeteri kadar etkin olmadığı bir dönem panoraması çizilmektedir. İnsanların hayvanları ehlileştirmesi ve kendi üretim malzemelerinde kullanmasının zaman içerisinde tabiatın dengesini bozduğu mesajı verilmektedir. Nitekim masalda Deniz Ana sahip olduğu ineklerini insanoğluna zarar vereceğini düşündüğü için göstermemektedir.

“O günden sonra insanların da inekleri olmuş. İnekler çoğalmış. Çocuklar süt içebilmiş, yaşlılar yoğurt yiyebilmiş. O günden sonra babaların çocuklarına yemek bulabilmek için fırtınalı günlerde denize gitmelerine gerek kalmamış” (Demirkan, 2008, s. 25). İnsanların hayvanları ehlileştirmesi ve kendileri için kullanabilmeleri insanlık için önemli bir aşamadır. Masalda insanoglunun etinden sütünden derisinden ve gücünden çeşitli şekillerde faydalandıkları inekleri ehlileştirmelerinin insan hayatındaki önemine ve onların hayatını kolaylaştırmasına vurgu yapılmıştır.

“İnsanlarla yaşamaya başlayan inekler artık denizde yaşamadıkları için mavi renklerini kaybetmişler. Sürekli otladıkları toprağın, ekinlerin rengini almışlar” (Demirkan, 2008, s. 25). İlgili paragrafta doğadaki canlıların yaşadıkları ortama uyum sağlamalarının kolay olmadığı inekler üzerinden sembolize edilmiştir. Yeni bir ortama adapte olma sürecindeki değişimlere dikkat çekilmiştir. Çocuk gözünde yeni bir yere uyum sağlama sürecinin gerekliliği fark edilebilir.

Kuş

Masalda bahçıvanın kuşlar için *“Hem, kirazlarımdan biraz yiyorlar ama bahçedeki börtü böceği de topluyorlar. Böylece tırtılların ve zavallı asalakların bahçede çoğalmasını engelliyorlar.”* (Demirkan, 2008, s. 40) şeklinde düşünmesi tabiattın kendi içerisinde bir dengesi olduğunu göstermektedir. Bu dengenin bozulması doğa üzerindeki yaşamı olumsuz etkilemektedir. *“Akılsız Baştankara Kuşu”* isimli masalda kuşların kirazları yemesine karşın zararlı böcekleri de yemesi örnek gösterilerek doğadaki döngü somutlaştırılmıştır. Çocuk doğa ilişkisi anlamında doğadaki her canlının bir işlevi olduğu belirtilmektedir.

2. Bitkiler

Çiçek

Doğadaki bitki ve diğer canlılar uyum içindedir. *“Ağlayan çiçekler aslında sadece kuşların gitmesine değil, kendilerinin tarlada kalmasına da ağlıyormuş. Bildircinlar ise onlara “Kuşların kanatları var, uçup giderler, ama bitkiler kalıp dünyaya en güzel kokuları yayarlar. Dünyanın bir düzeni böyle kurulmuş. Doğada herkesin bir işi, bir görevi var”* (Demirkan, 2008, s. 10). Göç mevsiminin gelmesiyle birlikte kuşların göçe başlaması üzerine doğada bir sessizlik hâkim olur. Bu durumu yalnız kalan çiçeklerin ağlaması devam ettirmektedir. Ayrıca metin tabiattaki her canlının farklı özelliklere sahip olduğunu yansıması bakımından önemlidir. Kuşların uçması, çiçeklerin güzel kokular yayması, hayvanlar ve bitkilerin kendi aralarında iletişim kurmaları yazarın çocuk dünyasına uygun ifadeler geliştirdiğini göstermektedir.

Sebze

“Dünyayı tanımak isterken çıktığı yolda çorba olan patatesin ne düşündüğü bilinmez ama belki de çorba olup sevimli çocukların karnını doyurmak, yaşam boyu toprağın altında, karanlık ve rutubetli ortamdan iyidir.” (Demirkan, 2008, s. 51) şeklinde patatesin yolculuğunu anlatan yazar, patatesin yetiştirme koşullarına ve tüketim

durumuna değinmiştir. Patatesin “sevimli çocukların karnını doyurmayı” amaçlaması çocukların doğaya ilişkin olumlu bir tutum oluşturmasını sağlayabilir.

Ağaç

Doğa ve insanın birbirlerine duyduğu ihtiyaç “Bahçıvan bahçede çalışmazsa ne olur? Bakımsızlıktan bahçe yaban otlarıyla dolar, ağaçlarda kurtlar, böcekler çoğalır. Bu bahçede böyle olmuş işte. Bahçıvan çalışabilirken üç günde bir biçilen, aralarındaki ayırık otları temizlenen çimler yabanileşmişler. Biçilip sulanmadıkları için sararmışlar. Bahçe, bakımlı bir bağ iken bakımsız bir dağa dönüşmüş. Eskiden çimenlerin, çiçeklerin bulunduğu yerleri yabani dikenler kaplamış. Meyve ağaçlarının üzerini de tırtıllar ve asalak böcekler sarmış” (Demirkan, 2008, s. 39) sözleriyle anlatılmıştır. Bir bahçenin kendi başına oluşmayacağı, ona gerekli ilgi ve yaklaşım gösterilmesiyle daha güzel olacağına değinilmiştir. Bunun yanında doğal dengedeki küçük bir aksamanın ortaya çıkaracağı olumsuz durumlar da çocuk okuyuculara sezdirilmeye çalışılmıştır.

Ağaçların hayvanlar için önemli bir barınak olduğuna “Bahçedeki elma ağaçlarından birinin dallarında bir baştankara çifti yuva yapmış, yıllardır orada yaşarlarmış. Yaşlı bahçıvan bu kuşların ağaçların dallarına yuva yapmalarına izin vermiş.” (Demirkan, 2008, s. 39) değinen yazar, doğanın güvenli bir barınak olduğu mesajını vermiştir.

3. Su

Dörtte üçü sularla kaplı olan dünyamızda yaşamın ana kaynağı olarak su yerini almaktadır. Tabiattaki canlıların yaşam kaynağı olan suyun olmaması ise yaşamın bitmesi anlamına gelmektedir. “Kendini Beğenmiş Bulutlar” isimli masalda doğanın suya olan ihtiyacı “Susuzluktan kupkuru olan toprakların üzerinde iki minik otçuk gökyüzünü gözlüyormuş. Sadece otlar mı, çiçekler de çok susamışlar. Bir damlacık, yalnızca bir damlacık su düşsün diye gökyüzünü gözlüyorlarmış. Otların ve çiçeklerin yanı sıra ağaçlar da giderek kuruyan toprakların üzerinde serinlemeyi bekliyorlarmış..” (Demirkan, 2008, s. 127) şeklinde dile getirilmiştir. Susuzluk neticesinde doğada meydana gelen değişimler betimlenirken yapılan kişileştirme sayesinde çocuk okuyucuda yakınlık duygusu oluşturulmaktadır.

Kuşun su içerken yapmış olduğu hareketler tüm detaylarıyla çocukların rahatça anlayabileceği şekilde betimlenmiştir: “Minik kuş gagasını kovanın içindeki suya batıra çıkara, doyasıya içmiş. İçerken, bütün kuşlar gibi, önce gagasını suya batırıyor, sonra havaya kaldırıyor. Su o kadar tatlı geliyormuş ki, duyduğu mutluluktan gözlerini kapatıyormuş.” (Demirkan, 2008, s. 135). Bu ifadeler çocukların çevresindeki varlıkların doğasının farklı olabileceğini düşünmelerini ve öğrenmelerini sağlar.

Doğadaki döngü ve bu döngünün insan hayatına yansımaları şöyle işlenmiştir: “Buğdaylar: “Bulutçuklar, küçük bulutçuklar. Lütfen bize biraz yağmur bırakın. Susuzluktan kurumak üzereyiz. Günlerdir bir yudum su içemedik. Biz kurursak bu yıl çocuklar ekmek yiyemeyecek. Lütfen, lütfen...” (Demirkan, 2008, s. 128). Masalda ekolojik dengeden bahsedilmektedir. Uzun süre yağmurun yağmamasının sonucu olarak bitkilerin verimsiz olması ve bu

durumun özel anlamda çocukların genel anlamda insanların beslenmesine kadar etki edeceğine temas edilmiştir. Hedef kitle olan çocuklar, burada doğadaki unsurlar arasındaki ilişkiyi sezmede ve doğayla kendi arasında yakınlık hissetmektedir.

Susuz kalan geyikler son çare olarak küçük çobana dertlerini anlatmak istemiştir ve küçük çoban onlara “*Ne yazık ki size bir damla bile su veremiyorum dostlarım.*” demiş. “*Benim kuzularım da bütün gün su içmediler. Ben de bir yudum içmedim. Çünkü bizim de suyumuz yok.*” (Demirkan, 2008, s. 114) diyerek yaşadığı zorlu süreci anlatmış ve masalda insan-hayvan dostluğuna vurgu yapmıştır.

Küçük çoban deve yalvarmış ve eğer suyu vermezse herkesin öleceğini söylemiştir. Dev, çobanın gözlerinde susuzluktan kırılan köyü görmüş. Bir damla suya hasret kaldıkları için meleşerek ölmek üzere olan koyunların haykırışlarına tanık olmuş ve dereyi açarak suya kavuşmalarını sağlamıştır. Masalda kendi menfaati için doğayı kullanmaya çalışmanın ortaya çıkardığı olumsuz durum görülmektedir. Nitekim devin suyun önünü kapatmasıyla birlikte doğadaki diğer canlıların hayatta kalma sıkıntıları ortaya çıkmaktadır. Suyun yalnızca insanlar için değil, doğadaki tüm canlılar için önemine değinilen masalda, yapılması gerekenler (suyu dikkatli kullanma vb.) örtülü bir şekilde masalın kurgusuna yerleştirilmiştir.

Masalda susuz kalmanın tüm canlıları etkileyeceği dile getirilirken onları bu sıkıntılı süreçten kurtarabilecek kişinin bir insan olduğu ve bu konunun küçük çobanın kafasını çokça meşgul ettiği şu sözlerle dile getirilir: “*Küçük çoban o sabahı pek sıkıntılı geçirmiş. Koyunlarını, çevredeki ağaçları, çimenleri düşünmüş. Su olmadan bundan sonra yaşamlarını nasıl sürdürebilecekleri konusunda hiçbir fikri yokmuş. En çok da bitkiler için üzülüyormuş. “Çok zorlanırsam ben buradan taşınırım. Sürümü de götürürüm. Ama o zavallılar ne yapacaklar?” diye kara kara düşünüyormuş.*” (Demirkan, 2008, s. 112). Bu sözlerle, çocuk okurlara her şeyi büyüklerden beklememelerini, onların da dünyanın daha güzel olması için bir şeyler yapabileceği mesajı verilmek istenmiştir.

Yaşlı babanın, merhametsiz çocuklarına ihtiyaç duymadan hayata tutunabildiğine, doğanın tüm gereksinimlerini karşıladığına ve doğa-insan bütünleşmesine şu sözlerle yer verilmiştir. “*Kulübenin yanından geçen minik dereden testisine doldurduğu suyu içiyor, ormandan topladığı mantar ve meyvelerle yaşıyormuş.*” (Demirkan, 2008, s. 55).

“*Düne kadar neşeyle çağıldayan, koyunların su içtiği, bitkilerin yaşam bulduğu derenin yerinde yeller esiyormuş. Kurumuş olan dere yatağı, yamaçtaki canlılar için kötü günlerin geldiğinin habercisiymiş.*” (Demirkan, 2008, s. 111-112). Tabiatla meydana gelen küçük bir değişiklik uzun vadede tabiatın nerdeyse her yerini etkilemektedir. Çocuklara suyun kurumasının canlıların geleceğini olumsuz etkileyeceğine vurgu yapmıştır.

4. Gökyüzü

Güneş

“Akşam olup da güneş batarken buğday tarlasındaki iş de tamamen bitmiş.” (Demirkan, 2008, s. 12). Masalda köyde yaşayan insanlar için mesai saatlerini belirleyen ölçütün güneşin doğması ve batmasıyla ilişki olduğu sezdirilmiştir. Ayrıca insanların gece-gündüz döngüsüne bağlı kalarak yaşadıklarına vurgu yapılmıştır.

Delikanlının güneş doğarken kalkması, insanların gece ve gündüz döngüsüne uyum sağlayarak yaşadığını göstermektedir. Gecenin bitişi ve yerini sabaha bırakan döngü “Sabah daha güneş doğarken kalkar, çalışmaya başlamış. Akşam güneş battıktan sonra bile çalışmayı sürdürmüştü.” (Demirkan, 2008, s. 77) şeklinde aktarılırken güneşin doğuşuyla birlikte işlerin başladığına vurgu yapılmıştır.

Masalda yazın havanın sıcaklığı çocuk dünyasına uygun bir şekilde anlatılmıştır. “Sıcak yaz güneşi, kapağı açık bırakılan bir fırın gibi ortalığı kavuruyormuş” (Demirkan, 2008, s. 98). Hava sıcaklığının güneşin batmasıyla azalacağı “Zengin tüccar sıcaktan çok susamış ve “Ne zaman batacak bu güneş?” diye düşünüyormuş” (Demirkan, 2008, s. 99) şeklinde aktarılırken gündüz-gece arasındaki sıcaklık değişimine vurgu yapılmıştır. Güneşin batışını yazar şöyle betimlemiştir: “Bir süre sonra renkler solmaya, hava kararmaya başlamış.” (Demirkan, 2008, s. 95).

Yıldız

Masalda yıldızların gece semada yansıması ve parlaması çocuk dünyasına uygun bir şekilde verilmiştir: “Yıldızlar birbirlerine, göz kırparak selam verirmiş” (Demirkan, 2008, s. 147). Yıldızların ışıklarındaki azalıp çoğalmalar çocuk dünyasına göre yorumlanıp tasvir edilmiştir.

“Ateş Böcekleri Nasıl Doğdu?” isimli masalda yıldızların gökyüzünü geceleri süsleyen objeler olmadığı, ilk dönemlerden beri insanlara kılavuzluk ettiği de dile getirilmiştir. “Gökyüzü gökyüzü olalı beri, biz yıldızların görevi, yolunu yitiren insanlara; yolculara, seferdekilere ve gemicilere yön göstermektedir.” (Demirkan, 2008, s. 150). Masalda yıldızların çocuklar tarafından bilinmeyen bir özelliğinin verilmesi fen kavramlarının sezdirilerek verilmesine örnek teşkil etmektedir.

Bulut

Gökyüzünün süsleri olan bulutlar, aynı zamanda çeşitli meteorolojik olayların da kaynağıdır. Masalda küçük bir bulutun oluşumunu çocukların ilgisini çekebilecek bir tarzda sunulmuştur. “O kadar küçük, o kadar kıvrıkcık, o kadar pamuk gibiymiş ki, Ay da, Güneş de başını uzatıp yeni doğan bulutçuğu görmek istemişler.” (Demirkan, 2008, s. 27). Çocukların hayal dünyasını geliştirecek bir girişle masala başlaması çocuklardaki merak ve araştırma isteğini de artırmaktadır.

Masalda Bulut baba ve bulut anne ifadesi aile olmanın önemine vurgu yapılmıştır. Masalda kişileştirme yoluyla bulutlar arasındaki ilişki bir aile ortamı halinde sunulmuştur. *“Göreceksiniz,” diyormuş baba, “biraz büyüsün hele, herhalde kocaman sağanak bulutu olacak.” Komşu bulutlar da onun sağanak bulutu hatta gök gürültülü sağanak bulutu olabileceğini söylüyorlarmış.*” (Demirkan, 2008, s. 27). Masalda ayıca gök gürültüsü ve sağanak yağışın bulutlar aracılığıyla olduğunu çocuk dünyasına uygun ve onların anlayabileceği şekilde anlatmıştır.

Aile ortamında aktarılan bulutlarda anne bulut şefkat sahibi özelliğiyle belirlemektedir. Bütün anneler gibi çocuğunun merhamet sahibi olmasını istemektedir. Anne bulut, küçük bulut için *“Ekinleri, bitkileri, meyveleri tırpanlamasın. Kimseye zarar vermesin.”* diyormuş (Demirkan, 2008, s. 28). Anne bulutun yaklaşımında doğanın doğal dengesindeki bozulmaların diğer canlıların da zarar göreceği düşüncesi sezilenmektedir.

Evlatlarını dış dünyaya karşı koruyan bir baba edasıyla baba bulut da yalnız dolaşmak isteyen bulutçuğa *“Tamam oğlum. Gerçekten de büyüdün. Artık gökyüzünde dolaşabilir, dünyayı keşfedebilirsin.”* (Demirkan, 2008, s. 130) demiştir. Nitekim çocukların zamanı vakti gelince aile ortamından serbestçe dışarıya çıkabilecekleri gibi küçük bulut da iznini almaktadır. Bulutların gökyüzünde sabit durmaması ve buutların zamanla birbirinden uzaklaşmaları çocuk dünyasına uygun bir ifadeyle aktarılmıştır. Anne bulut *“Yavrum bence de gidebilirsin. Gökyüzünü bir baştan bir başa keşfet. Ormanları, ağaçları, çiçekleri sevmelisin. Gökkuşağı olan ablan kadar uysal ve nazik olmalısın.”* (Demirkan, 2008, s. 133) demiş. Anne bulutun küçük bulutu doğayı sevmesine ilişkin vermiş olduğu telkinler çocukların kazanacakları doğa sevgisini kazanmaları için oldukça önemlidir. Ayrıca gökkuşağının abla şeklinde ifade edilmesi de doğadaki varlıkların aile gibi oldukları sezdirilmiştir.

Masalda hava olaylarına bağlı olarak bulutların ebatlarında meydana gelen değişiklikler çocuğa görelilik ilkesine göre yorumlanmıştır. *“Bulutçuk ormanı ve çayırı suladıktan sonra eski güçlü bulut gitmiş, sanki yerine zayıf ve güçsüz bir bulut gelmiş. Çünkü bulutlar, taşıdıkları yağmuru yağdırdıkça küçülürlermiş.”* (Demirkan, 2008, s. 30). Zaman içerisinde tabiatı gözlemleyen bir çocuk için bulutların giderek büyümelerinin veya küçülmelerinin nedeni masalda sezdirilmektedir.

Masalda üzerinde yaşadığımız dünyadaki varlıklar arasında sıkı bir etkileşim olduğu mesajı verilmektedir. Bir olayın veya nesnenin var veya yok olması somutlaştırılarak verilmiştir. *“Bulutçuk yağmur olup yağmış, yağdıkkça tükenmiş ve bundan böyle suladığı bitkilerde, ağaçlarda, otlarda, çiçeklerde ve başaklarda ve çocukların yediği ekmeklerde var olmak üzere toprağa inmiş.”* (Demirkan, 2008, s. 31). Bu bilgiyle doğa-insan bütünleşmesinin önemine vurgu yapılmıştır.

5. Hava

Yağmur

Doğadaki bitkilerin çoğunun can kaynağı olan yağmur aşırı olmadığı sürece faydalıdır. Tabiat için yağmurun faydaları saymakla bitmez. Masalda *“Yağmurun bereketli damlaları, kuru toprağı yumuşatmış”* ifadesiyle

yağmurun önemine dikkat çekerek giriş yapan yazar, *“Biriken yağmur suları kesilen çiçeklerin çevreye saçılmış tohumlarıyla çakıl taşının altındaki buğday taneciğini de önüne katarak toprağın çatlaklarından aşağıya doğru akmaya başlamış. İlbahara kadar buğday tanesi toprakta kalacak ve ilkbahar geldiğinde de filizlenecek.”* (Demirkan, 2008, s. 27) sözleriyle tohumun toprakla buluşma yolculuğunu ve başak olmasını çocukların anlayabileceği şekilde yumuşatarak vermiştir.

“Bulutçuğun Öyküsü” isimli masalda yağmurun yağması bulutçuğun annesiyle ve babasıyla vedalaşırken ağlaması olarak ifade edilmiş ve güzel bir nedene bağlanmıştır. Erken çocukluk döneminde yağmurun yağmasının çocuk gözüyle algılanması için uygun bir anlatımla aktarılmıştır.

Yine yağmurun tabiattaki tüm canlılar için önemli olduğu *“Biraz sonra bir ormanın üstüne gelmiş. Aşağıdan, susuzluktan kırılan ağaçların sesi geliyormuş: “Bulutçuk, küçük bulutçuk, lütfen taşıdığın sudan biraz ver bize. Çok susadık. Çok kuruduk.” Küçük bulutçuk annesinin sözünü hatırlamış ve susuzluktan dalları sararan ağaçlara biraz yağmur yağdırmış. Ağaçlar mutluluk içinde gövdelerini germiş, dallarını göğe doğru salmışlar.”* (Demirkan, 2008, s. 28) şeklinde aktarılmıştır.

Rüzgâr

Yüksek basınç bölgesinden alçak basınç bölgesine doğru gerçekleşen hava hareketi olarak bilinen rüzgâr da diğer hava olayları gibi aşırı olmadığı sürece doğa ve doğadaki canlı ve bitkiler için faydalıdır. “Rüzgâr Ana’nın Armağanları” isimli masalda rüzgâr ana dedeciğe *“Ben bütün rüzgârların anasıyım. Biliyorum, çocuklarım bazen hırçınlık ve yaramazlık yaparlar. O yüzden senin zararını karşılayacağım.”* der (Demirkan, 2008, s. 85). Rüzgârın doğadaki önemi “anne” sözcüğüyle güçlendirilmiştir. Çocuk için anne dünyaya gelmesini sağlayan ve hayatını devam ettirebilmesini sağlayan önemli bir unsurdur ve rüzgâra anne sıfatının eklenmesi rüzgârın doğadaki önemini ortaya koyması bakımından önemlidir.

6. Diğerleri

Mevsim

Dünyanın, güneş etrafındaki hareketlerinin sonucunda meydana gelen değişimler olarak ifade edilen mevsimler okul öncesi dönemde çocuklara verilen temalardandır. Masalda yazın bitişi ve yerini kışa bırakmasına ilişkin döngü *“Kuşlar, bitkileri ve çiçekleri bu yıl bir daha görmeyeceklerini biliyorlarmış. Ama bu çiçeklerin seneye yine boy vereceğini de bildiklerinden, biraz olsun avunuyorlarmış.”* (Demirkan, 2008, s. 11) sözleriyle ifade edilmiştir.

Tabiatın insana kucak açtığı ve her zaman fayda sağladığı *“Ninecik ve dedecik yaşlılıklarında ormana gidemez olmuşlar. Minicik tarlalarında, artık neyin mevsimiyse onu yetiştirip karınca kararınca yaşarlarmış.”* (Demirkan, 2008, s. 83) şeklinde açıklanmıştır.

Her mevsimin ayrı bir güzelliği vardır. Ancak bazı dönemler tabiat için zorlu geçmektedir. Masalda okuyucu kitlesine, çocuklara, mevsimler arası geçişlerde meydana gelen değişimler kesitler halinde sunulmuştur.

“Mevsimlerden yazmış. Hava o kadar sıcak ve gökyüzü o kadar uzun bir zamandır bulutsuzmuş ki, tarlaya baharda ettikleri bütün ürünler kurumuş kavrulmuş.” (Demirkan, 2008, s. 83) ifadelerinden aşırı sıcakların bitkilere verdiği zarar üzerinde durulurken insan yaşamını da etkilediği dolaylı olarak aktarılmıştır.

Mevsimplere bağlı olarak canlılar doğadaki yerlerini alırlar. Ancak ilkbaharda başlayan hareketlilik yaz mevsiminde yerini coşkuya bırakır. *“Hava kararmaya başlamış, sıcak bir yaz akşamı bastırmış. Aslında dışarıda geceleyebilirmiş.”* (Demirkan, 2008, s. 89) ifadesinden doğanın yazın tüm canlılara dışarıda yaşayabilme olanağı sağladığına ve hayatlarını kolaylaştırdığına değinilmiştir.

Mevsimlerin değişimine bağlı olarak gün içerisindeki zaman dilimlerinde de değişiklikler meydana gelmektedir. Yaz mevsiminin gelmesiyle kuzey yarım kürede günler en uzun halini alırken geceler de süre kısaltılmaktadır. Doğadaki bu değişim masalda çocuklara sezdirilmektedir. *“Mevsimlerden yazmış. Yani günler uzun, geceler kısacıkmiş”* (Demirkan, 2008, s. 93)

Mevsim değişimlerine bağlı olarak doğada değişim yaşar. Her mevsimin doğaya sunduğu güzellikler farklıdır. Yazın açılıp saçılan doğa kışın gelmesiyle kapanır. Masalda bu değişim şu şekilde yer almaktadır: *“İlk işin sıkıca giyinmek olacak. Sıkıca dediysen, en soğuk mevsimlerde olduğu gibi.”* (Demirkan, 2008, s. 95)

Gece-Gündüz

Gün içerisindeki değişimde tabiattaki her canlı yerini almaktadır. Bazı hayvanlar gün içinde aktif iken bazıları da gece faal olmaktadır. Akşam olunca çekirgelerin ötmeye başlaması aynı şekilde tarla farelerinin akşam ortaya çıktıkları ve toprakta tünel kazmaları bazı canlılar için gecenin farklı bir anlam taşıdığı ve onlara göre farklı bir yönünün olduğu göstermektedir.

Doğadaki devinim içerisinde her canlı kendini bu değişime göre şekillendirmektedir. Birkaç kuş türü hariç diğerleri akşamın olmasıyla birlikte yuvalarının yolunu tutmaktadır. Bir aile ortamını anımsatır şekilde betimlenen kuşlar bu döngüye uyum sağlamaktadır. *“Akşam oluyormuş. Kuşlar ağaçların dallarındaki yuvalarında uykuya dalmışlar.”* (Demirkan, 2008, s. 47). Kuşların gece ve gündüz döngüsüne uyum sağlayan bir hayat yaşadıkları bu örnekte görülmektedir. Gecenin bitişi ve yerini gündüze bırakmasına ait döngüyle beraber insanlar için çalışmanın başlama zamanı *“Ertesi sabah güneş doğarken çiftçi delikanlıyı uyandırmış. “Haydi, bakalım evlat, iz zamanı” demiş.”* (Demirkan, 2008, s. 105) şeklinde ifade edilmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Çocuk kitaplarında doğaya yer verilmesi çocuğun doğaya karşı duyarlılık geliştirmesinde önemli bir role sahiptir (Yağmur ve Aytan, 2019). Araştırma kapsamında incelenen Yaz Masalları'nda işlenen konular değerlendirildiğinde doğa elemanları “hayvan, bitki, su, gökyüzü” olmak üzere dört başlığa ayrılmıştır; mevsim ve gece-gündüz döngüsü diğerleri başlığı altında toplanmıştır. En fazla işlenen doğa elemanı “su”dur. Bu sonuç, küresel ısınmayla birlikte yaşanan kuraklık sorunuyla ilişkilendirilebilir. Masallarda suyun doğadaki tüm canlılar için önemine değinilmiş, suyun dikkatli kullanımı konusunda çocukları bilinçlendirmek istenmiştir. Çünkü

bireylerin çevre sorunları hakkında duyarlılık kazanması, farkındalık geliştirmesi çevre sorunlarının önlenmesinde etkili bir yöntemdir (İlhan vd., 2017).

Kahramanları insanlar, hayvanlar ve olağanüstü varlıklar olan masallar, kurgulanmış bir dünyayı anlatmakla beraber anlatıcının hayalindeki idealize dünyayı yansıtır (Alptekin, 2020). Anlatıcının hayalindeki dünya ise doğadaki tüm canlıların huzurla yaşadığı bir mekândır. Bunun gerçekleşmesi içinse bireylerin doğayı koruması gerekmektedir. Çevresel sorumluluk bilincine sahip bireyler çevreye karşı daha duyarlı davranışlar gösterirler (Yaşar vd., 2012). Aslında bu duyarlılık çocuğu bulunduğu çağa, hem de gelecekteki hayatın gerektirdiği duruma hazırlamaktadır. Bu bilinci kazanan çocuk, gelecekte kendini ve ülkesini, hatta dünyayı etkileyecek sorunlar hakkında bilgi sahibi olacak ve çevreye karşı duyarlı olma noktasında dikkatli davranacaktır (Kuzu, 2008).

İncelenen masallarda devin derenin suyunu kesmesiyle tüm canlıların susuzluk sorunuyla karşılaşması ve hayvanların adeta yalvarırcasına küçük çobandan yardım istemesi çocuklar için önemli bir örnektir. Yaşanan olumsuz durum çocukların kendi güçlerinin bilincinde olmalarını sağlarken doğa için her bir bireyin bir şeyler yapabileceği düşüncesini de ortaya koymaktadır. Doğayla ilgili deneyimler, çocukların farkındalık kazanmalarına, empati yapmalarına ve doğa sevgisi kazanmalarına yardımcı olur (Köşker, 2019).

İncelenen masallarda hayvanlar insanlara yardım etme, onlarla işbirliği yapma özellikleriyle ön plana çıkmaktadır. Evine misafir gelecek çocuğa hayvanların yardım etmesi “*Hayvan dostu olan oğlana hayvanlar yardım etmiş. Ayı kocaman bir bal getiriyormuş. Geyikler ağızlarında çeşit çeşit orman mantarı getiriyormuş. Kurdu ağzında kocaman bir balık varmış. Köstebekler, iri yaprakların üzerinde biriktirdikleri buğdayları eve doğru çekişiyormuş. Sincapların ellerinde cevizler, fındıklar varmış. Tilkiler ise sırtlarında, yakaladıkları yaban ördeklerini taşıyorlarmış*” (Demircan, 2008, s. 144) hayvanlarla çocuğun arkadaş oluşuna örnek teşkil etmektedir. Çocuklar için hazırlanan kitaplarda çocukların doğayı tanımalarını ve doğaya karşı sevgi duymasını destekleyecek kitaplar hazırlanması oldukça önemlidir (Güzelyurt ve Özkan, 2019). Yaz Masalları'nın bu yönüyle çocuklar için uygun olduğu söylenebilir.

Yazar, gece-gündüz kategorisinde doğadaki varlıklar için gece-gündüz döngüsünün farklı olduğuna dikkat çekmek istemiştir. Bunu ise geceleri kuşlar uyurken tarla farelerinin tünel kazmalarıyla ilişkilendirmiştir. Mevsimsel dönüşümü ise yazın yerini güne bırakmasına, yazın bitimine doğru havaların soğumaya başlamasıyla açıklamıştır. Atasoy'a göre (2005) sabah, öğlen, akşam gibi günlük değişimler, gün, ay ve mevsimler gibi yıllık değişimler çocuğun zaman içindeki değişimi ve bu zaman içindeki doğal ve toplumsal çevrede yaşanan olay ve değişimlerin gerçekleştiğinin farkına varmasını sağlayan önemli bir etkidir. Bu farkındalığı masal vasıtasıyla elde eden çocuklar doğayı ve sosyal hayatı da masal vasıtasıyla öğrenirler. Çünkü masallar halkın sosyal hayatını yansıtan bir ayna görevi görürler (Doğramacioğlu, 2019). Bu anlamda incelenen eser, okuyan çocuklar tarafından yararlı olabilecek ve bilinç kazanmalarını sağlayacak niteliktedir.

İncelenen masallar tasarlanırken doğanın döngüsüne ilişkin olaylar görselleştirilerek somut hale getirilmiştir. Örneğin bulutun ağlamasıyla yağmurun yağması, rüzgârın öfkeli, ayın yolculara kılavuzluk etmesi, yıldızların göz

kırpması, güneşin gülümsemesi vb. örnekler çocukların çevrelerine daha dikkatle bakmalarını sağlarken hayal dünyalarının gelişmesini de katkıda bulunacaktır. Başoğlu'na göre (2021), çocukların çevrede olup bitenlere çok yönlü bakış açısıyla yaklaşmalarını sağlayacak örnekler, doğadaki çeşitliliğin birlikte güzel ve anlamlı olduğunu kavramalarını da sağlayacaktır. Bu yönüyle incelenen masallardaki örnekler, Başoğlu'nun (2021) söyledikleriyle örtüşmektedir.

İncelenen masalarda dikkat çeken diğer bir konu ise bulut karakterinin annesiyle olan ilişkisidir. Masalda anne bulut, çocuğuna karşı oldukça korumacı ve şefkatli yönüyle dikkat çekmektedir. Yavrusunu doğru olana iletmek için çevresine zarar vermemesi için sıkı sıkı tembihleyen bir anne modeli görülmektedir. Annesinin sözünü dinleyen yavru bulut çok susayan bitkileri canından olmak pahasına sulayarak hayata veda eder. Kurgusal nitelikli çocuk kitaplarında görülen bazı iletiler insanın hayatta her daim istediğini elde edemeyeceğini, hayatın içinde acının ve kalp kırıklıklarının da olabileceğini çocuk okura hissettirmesi noktasında önemlidir (Yılmaz, 2016). Benzer şekilde Yaz Masalları'nın çocuk okurları düşünmeye sevk etmesi ve hayatı sorgulaması noktasında önemli olduğu söylenebilir. Bu sorgulamayı yapan çocuğun anne veya kadın ile ilgili olumlu ya da olumsuz düşüncelerinin masal kahramanları vasıtasıyla öğrenildiği söylenebilir (Doğramacıoğlu 2015).

Çalışma bağlamında öne çıkan hususlardan biri de doğadaki varlıkların aile olarak aktarılmasıdır. "Bulut anne, bulut baba, bıldırcın anne, rüzgâr anne, gökkuşağı abla" gibi kavramlar çocuk dünyasına uygun olmakla birlikte Temizyürek ve Karaca'ya göre (2017), "aydede" gibi ifadeler çocuğun düş gücünü harekete geçiren öğelerdir.

Sonuç olarak; çalışmada incelenen Yaz Masalları'nın çocuklar için uygun bir şekilde tasarlandığı ve içerik bakımından derin ekoloji yaklaşımına uygun olduğu tespit edilmiştir. Masalarda çocuğun doğaya karşı bilinçli olmasını sağlayacak ve farkındalık oluşturacak mesajların olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bakımdan kitabın çocuklar tarafından okunması faydalı olacaktır.

ÖNERİLER

Bu çalışmada "Mevsim Masalları" dizisinin "Yaz Masalları" kitabı incelenmiştir. Yine Tarık Demirkan'ın derleyip çevirdiği, Feridun Oral'ın resimlediği dizinin diğer kitapları da Kış Masalları, Bahar Masalları ve Güz Masalları kitapları da derin ekoloji bağlamında değerlendirilebilir.

Etik Metni

"Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazara aittir."

Yazarın Katkı Oranı Beyanı: Araştırmada yazar katkı oranı % 100'dür.

KAYNAKÇA

- Alptekin, M. (2020). Kilis masallarında geçiş dönemi (doğum-evlilik-ölüm) uygulamaları hakkında tespitler. *The Book of Full Paper* (pp. 304-312), Taras Shevchenko 5th International Congress On Social Sciences 8-10 May 2020. Kyiv, Ukraine.
- Aslan, C. (2015). Çocuk edebiyatı yapıtlarının çevre sorunlarını yansıttığı bağlamında incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 12(2), 1818-1852.
- Atasoy, E. (2005). *Çevre için eğitim: İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir çalışma*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Ateş, H. (2012). *Gülsüm Cengiz' in öykülerinin çocukta doğa sevgisi ve çevre bilinci geliştirme açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi
- Bakırcı, N. (2019). Kırım Tatar masallarından "altın elma" adlı masalın arketipsel sembolizm açısından çözümlenmesi. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 7(19), 36-46.
- Bakırcı, N. (2015). Türk masalları üzerine. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 111(218), 143-154.
- Başoğlu, N. (2021). Alp Gökalp'in Pastoral Hikâyeler Serisi'nde çocuk dünyası ve doğanın dengesi. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(43), 7167-7182.
- Bozkurt, M. (2021). Resimli çocuk kitaplarında çevre sorunları: çevreci öyküler serisi. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 13(3), 101-124.
- Can Yaşar, M., İnal, G., Kaya, Ü. Ü., & Uyanık, Ö. (2012). Çocuk gözüyle tabiat anaya geri dönüş. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 30-40.
- Canbay, H., & Çetinkaya Edizer, Z. (2012). Behiç Ak'ın çocuk kitaplarında doğacı zekâ. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32 (1): 83-101.
- Ceylan, M. (2019). Doğa etkinliklerine katılan çocukların "doğa" kavramına ilişkin metaforik algılarının incelenmesi, *İnönü Üniversitesi. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi (İÜBESBD)*, 6(2),38-48.
- Çiftçi, Ö., & Kaya, M. (2020). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki masalların duygusal yön analizine göre değerlendirilmesi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1),799-822.
- Çobanoğlu, Ş. (2021). *Sait Faik'in "Son Kuşlar" Başlıklı Öyküsünü "Derin Ekoloji" Etiği Açısından Okumak*. Uluslararası Eğitim ve Değerler Sempozyumu -5. 18-21 Ekim 2021, Bodrum / Türkiye, 605-618.
- Dağı, F., Alptekin, M., & Kaplan, T. (2018). TÜRK dünyası hayvan masallarında tespit edilen değerler. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (43), 227-247.
- Demirkan, T. (2008). *Yaz masalları*. Yapı Kredi Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2003). *Çağdaş çocuk yazını*. Morpa Kültür Yayınları.
- Doğramacıoğlu, H. (2015). Similar women characters in Turkish folk tales and novels. *Turkish Studies*, 10(8), 941-948.
- Doğramacıoğlu, H. (2019). Kilis masallarında eski Kilis ve sosyal hayat. *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 5(15),204-208
- Eminel Kutay, M. (2019). *Çocukların doğa ile ilişkilerinin güçlendirilmesinde okul bahçelerinin rolü*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Ankara Üniversitesi.

- Gedik, S. (2020). Masalların eğitimsel işlevleri. *Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 3 (1), 356-367.
- Güzelyurt, T., & Özkan, Ö. (2019). Okul öncesi dönemde çevre eğitimi: çocuk kitaplarına yönelik bir inceleme. *İlköğretim Online*, 18(1), 20-30.
- İlhan, N., Doğan, Y., & Tosun, C. (2017). İlkokul birinci sınıf öğrencilerinin geri dönüşüm konusundaki bilgi farkındalık ve davranışlarının incelenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 9 (1), 174 – 190.
- İmga, O. (2006). Küreselleşen çevresel krize, hâkim paradigma dışı bir bakış olarak derin ekolojik yaklaşım. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(4), 84-97.
- Kahyaoğlu, M., & Yetişir, M. İ. (2015). Doğa kavramı ve çocukların doğadan uzaklaşmasına ilişkin fenomenografik bir çalışma. *Eğitim ve Bilim*, 40 (182), 159-170.
- Köşker, N. (2019). Okulöncesi çocuklarında doğa algısı. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 294-308.
- Kuzu, T. (2008). Aytül Akal'ın masallarıyla çocukta çevre bilinci geliştirme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 327-339.
- Otmar, Ö., & Erdem, A. (2019). Yalvaç Ural'ın çocuk edebiyatı eserlerinde hayvan sevgisi değeri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17 (37), 7-34.
- Sever, S. (2010). *Çocuk ve edebiyat*. Tudem Yayınları.
- Şahin, M. (2011). Masalların çocuk gelişimine etkilerinin öğretmen görüşleri açısından incelenmesi. *Millî Folklor*, 89, 208-219.
- Şirin, M. R. (2000). *99 soruda çocuk edebiyatı*. Çocuk Vakfı Yayınları.
- Yağmur, S., & Aytan, T. (2019). Çocuk kitaplarında çocuk kahramanların etkileşimde bulunduğu doğa elemanları üzerine bir araştırma. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 2(2), 143-159.
- Yaşar, C. M., İnal, G., Kaya, Ü. Ü., & Uyanık, Ö. (2012). Çocuk gözüyle tabiat anaya geri dönüş. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 30-40.
- Yazıcı Okuyan, N., & Gedikoğlu, G. Y. (2010). Aytül Akal'ın çocuk kitaplarında çevre bilinci ve duyarlılığı. *Turkish Studies*, 7(2), 793-806.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, C. (2017). Ekoloji düşüncesinde insan ve toplum anlayışı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 289-308.
- Yılmaz, O. (2016). Kurgusal nitelikli çocuk kitaplarında ayı karakteri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(2), 801-817.